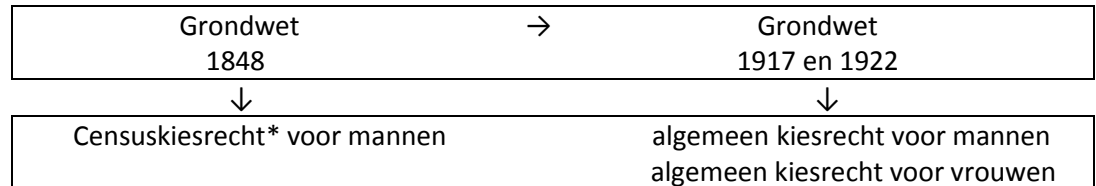

Vak	Maatschappijwetenschappen
Thema	Politieke besluitvorming (katern)
Klas	Havo 5
Datum	november 2012

Hoofdstuk 3 Verkiezingen en kiesstelsels

3.1 Het Nederlandse kiesstelsel

Politici hebben het mandaat van de kiezers om maatschappelijke kwesties te regelen
 Het kiesrecht is uitgebreid van:

* het betalen van een bepaald bedrag aan belastingen

3.1.1 Kiesrecht

Actief kiesrecht = het recht om je stem uit te brengen
Passief kiesrecht = het recht om je verkiesbaar te stellen

In Nederland → **geheime verkiezingen**
 er wordt anoniem gestemd wordt en die anonimiteit is ook gegarandeerd na het bekend worden van de uitslag.

Er zijn algemene rechtstreekse verkiezingen voor vier niveaus van besluitvorming:

- Europees → Europese parlement [754 / 26]
  - Landelijk → Tweede Kamer van de Staten-Generaal [150]
  - Provinciaal → Provinciale Staten
  - Gemeentelijk → Gemeenteraad *
- *buitenlanders die minstens 5 jaar legaal in Nederland wonen mogen ook stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen

Voorwaarden voor een partij om deel te mogen nemen aan landelijke verkiezingen:

- Ingeschreven staan in kiesdistricten (in totaal 19)
- Per kiesdistrict 25 handtekeningen van sympathisanten inleveren
- Waarborgsom storten

3.1.2 Evenredige vertegenwoordiging

In Nederland geldt sinds 1917 het systeem van evenredige vertegenwoordiging:

- **% behaalde stemmen = % zetels**

voordeel van ev iedere stem telt even zwaar bij verdeling van de zetels
nadeel van ev veel kleine fracties

kiesdeler = aantal stemmen nodig voor het verkrijgen van één zetel

kiesdrempel = minimumpercentage aan stemmen om voor zeteltoewijzing in
 [niet in NL] aanmerking te komen

vb. kiesdrempel 5% voor TK = minstens 8 zetels behalen om in TK te kunnen komen

3.1.3 Districtenstelsel of meerderheidsstelsel

Districtenstelsel

opdeling van kiesgebied in districten

Per district kandidaat met meeste stemmen afgevaardigd

vb. Groot-Brittannië: 650 districten voor **House of Commons**

bij verkiezingen is slechts één stemronde

Meerderheidsstelsel

opdeling van kiesgebied in districten

Per district moet kandidaat absolute meerderheid hebben

vb. Frankrijk: 577 kiesdistricten voor **Assemblée nationale**

afgevaardigde = député

bij verkiezingen (meestal) twee stemrondes [kandidaat moet meerderheid halen]

voordeel districtenstelsel / meerderheidsstelsel

sterke binding van kandidaat met eigen gebied en kiezers in dat gebied

gekozen kandidaat moet de belangen van het eigen district behartigen

grotere betrokkenheid van de kiezers? [D66 vindt dat wel]

nadeel districtenstelsel

gekozen kandidaat vertegenwoordigt niet per se meerderheid van de bevolking

kleine partijen hebben geen kans op vertegenwoordiging

3.1.4 Meerderheidsstelsel in Nederland

Voor 1917 systeem van meerderheidsstelsel, daarna evenredige vertegenwoordiging.

Bij verkiezingen in Nederland stemt de kiezer op een kandidaat, die lid is van een bepaalde politieke partij.

Lijsttrekker = de hoogst geplaatste kandidaat van een bepaalde politieke partij

Formeel wordt in Nederland op een persoon gestemd [meestal is dat de lijsttrekker].

3.2 Representatie en representativiteit

representatie = **vertegenwoordiging** [d.w.z. "in de plaats treden van"]

[225 parlementsleden vertegenwoordigen 17.000.000 Nederlanders]

representativiteit = **de mate waarin de standpunten van de vertegenwoordigden overeenkomen met wat de vertegenwoordigers doen / besluiten**

3.2.1 Ostrogorski-paradox

Moissei J. Ostrogorski [1854-1921] was een Russische wetenschapper die onderzoek deed naar de werking van politieke partijsystemen.

In de politicologie bestaat sinds 1976 het begrip Ostrogorski-paradox.

Het gaat om een abstract rekenmodel, waarvan de kern neerkomt op de vaststelling dat er een tegenstelling / spanning is tussen:

a. wat kiezers (groepen) willen en

b. wat de door hen gekozen politici feitelijk doen / besluiten

En uit die tegenstelling worden dan weerstand en protest tegen bepaalde besluiten verklaard.

3.2.2 Knelpunten

In Nederland geldt dat een gekozen volksvertegenwoordiger stemt “zonder last of ruggespraak”, d.w.z. zelf een eigen oordeel vormt en daar naar handelt.

Vaak worden door gekozen volksvertegenwoordigers / politieke partijen compromissen gesloten / concessies gedaan om zo (toch) een meerderheid te behalen.

De uitkomst [= het besluit / het standpunt] is dan vaak niet wat de eigen achterban het liefst zou willen. Zo wordt de politiek voor veel mensen ondoorzichtig en onbegrijpelijk.

[actueel voorbeeld 2012: de VVD en de inkomensafhankelijke zorgpremie]

In het Nederlandse politieke systeem doen zich met betrekking tot dit gebrek aan representativiteit de volgende knelpunten voor:

– partijen vertegenwoordigen niet altijd op alle beleidspunten de ideeën van hun electoraat (= kiezergroep);

burgers kiezen meestal voor een partij op basis van een beperkt aantal - in het oog springende - programmapunten

– geringe communicatie tussen kiezer en gekozene;

– de participatie (= deelname) van burgers aan het politieke besluitvormingsproces is ongelijk en vaak beperkt;

over het algemeen: hoe hoger de opleiding en het inkomen, des te meer betrokkenheid bij de politiek

– een deel van de burgers voelt zich niet vertegenwoordigd door (de) al lang bestaande politieke partijen.

Gevolg: ontstaan van nieuwe sociale bewegingen en/of. nieuwe politieke partijen, bijvoorbeeld:

- **LPF** Lijst Pim Fortuyn [opgericht in 2002 opgeheven 2008]
bij eerste deelname aan verkiezingen TK → 26 zetels!
- **PVV** Partij voor de Vrijheid [opgericht in 2005 Geert Wilders]
- **TON** Trots Op Nederland [opgericht in 2007 Rita Verdonk]

begrippen: “zwevende kiezer” en “electorale volatiliteit”

3.3 Parlementair en presidentieel stelsel

parlementair stelsel = De regering komt voort uit de volksvertegenwoordiging/het parlement.

Een minister / een regering heeft de steun nodig van een meerderheid van de gekozen volksvertegenwoordigers; als die meerderheid er [in het parlement] niet is, dan moet aftreden volgen

Er is een onderscheid tussen staatshoofd en de politiek verantwoordelijke regeringsleider (= minister-president / premier).

presidentieel stelsel = De president heeft de uitvoerende macht en is gekozen door de bevolking.
De president is zowel staatshoofd als hoofd van zijn regering.

[presidentieel stelsel](#) (vervolg)

De president benoemt en ontslaat ministers, die in eerste instantie dan ook aan de president verantwoording schuldig

gekozen volksvertegenwoordigers hebben niet de bevoegdheid om de ministers tot aftreden te dwingen

De president heeft niet het zogeheten ontbindingsrecht; d.w.z. kan niet de gekozen volksvertegenwoordiging naar huis sturen.

De gekozen volksvertegenwoordiging kan wel een procedure starten om de president of leden van de regering uit het ambt te zetten als die de grondwet hebben geschonden. (= impeachment in de VS)

3.4 De verkiezingen en formatie

3.4.1 Verkiezingsstrijd

Gemeenteraad	om de vier jaar op vastgestelde data	voorjaar 2014
Provinciale Staten	om de vier jaar op vastgestelde data	voorjaar 2015
Tweede Kamer	in principe om de vier jaar meest recent →	12 sept. 2011
Eerste Kamer	om de vier jaar, binnen drie maanden na verk. PS	mei (?) 2015

Elke politieke partij maakt op basis van partijprogramma → verkiezingsprogramma. In de verkiezingsprogramma's staan actuele verkiezingsbeloftes, gericht op zowel de "vaste" achterban, maar veelal ook gericht op de "zwevende kiezer".

In de verkiezingstijd is sprake van polarisatie [= uitdiepen van tegenstellingen]

Na de verkiezingstijd volgen onderhandelingen tussen partijen die met elkaar regeringsverantwoordelijkheid willen → welke mate tot compromisbereidheid?

3.4.2 Kabinetsformatie

***de verkiezingsuitslag**

De partij met hoogste percentage stemmen [= grootste zetelaantal] krijgt als eerste de gelegenheid om de leiding te nemen bij het vormen van een samenwerkingsverband met andere partijen.

*het proces van coalitievorming heeft als doel dat politieke partijen, die gezamenlijk een meerderheid aan zetels hebben:

- regeringsverantwoordelijkheid nemen en
- een **dagelijks bestuur*** vormen dat voorstellen maakt, die (doorgaans) worden goedgekeurd door een meerderheid van de gekozen volksvertegenwoordigers.

*landelijk → kabinet

*provinciaal → gedeputeerde staten en Commissaris der Koningin

*gemeentelijk → burgemeester en wethouders

Het proces van de kabinetsformatie

De formatie van 2012 is de eerste waarin [koningin Beatrix](#) geen actieve rol speelt.

a. de Tweede Kamer benoemt "verkenner" [2012 Henk Kamp (VVD)]

De verkenner gaat met alle nieuwe fractievoorzitters in de TK overleggen over de consequenties van de verkiezingsuitslag en de opdracht voor de informateur.

Na afloop bleek dat VVD en PvdA onderhandelingen willen starten over de vorming van een nieuw kabinet.

In zijn verslag constateert Kamp dat de informateurs als opdracht zouden kunnen krijgen "om - mede gelet op de financieel-economische situatie en in verband daarmee de begroting voor 2013 - op zo kort mogelijke termijn de mogelijkheid te onderzoeken van een stabiel kabinet uit VVD en PvdA".

Uit het verslag van "verkenner" Kamp blijkt dat zowel VVD-leider en premier Mark Rutte als PvdA-leider Diederik Samsom heeft gepleit voor een, regeerakkoord op hoofdlijnen", dat door het nieuwe kabinet nader wordt uitgewerkt.

- b. **De Tweede Kamer benoemt een informateur** [2012 Henk Kamp en Wouter Bos (PvdA)]
Op advies van de verkenner benoemt de TK twee informateurs om de onderhandelingen tussen VVD en PvdA te leiden over de vorming van een kabinet en de hoofdlijnen van het te voeren beleid.
- c. **de Tweede Kamer benoemt een formateur** [2012 Mark Rutte (VVD)]
De formateur onderhandelt met de vertegenwoordiger(s) van de beoogde partner(s) over:
(1) een op te stellen regeerakkoord met daarin de hoofdlijnen van beleid.
[goedkeuring nodig van de deelnemende fracties in de TK]
→ **regeerakkoord = coalitieakkoord met toezegging van steun!**
(2) de verdeling van de ministeries / functies over de deelnemende partijen
(3) de te benoemen bewindspersonen.
[ministers en staatssecretarissen]
Het motto van het kabinet-Rutte II is "Bruggen slaan".
- d. **Benoeming en beëdiging van het kabinet**
Het staatshoofd neemt de zuiveringseed af, waarna de nieuwe regering [= ministersploeg samen met het staatshoofd] zich presenteert op de trappen van Paleis Den Bosch. Van deze "bordesscene" wordt een groepsfoto gemaakt.
- e. **Het nieuwe kabinet presenteert zich met de regeringsverklaring aan de Tweede Kamer**
Een aantal dagen na installatie, beëdiging en overdracht legt de minister-president namens de regering in de Tweede Kamer verantwoording af over de formatie en volgt het debat over de regeringsverklaring.
→ **regeringsverklaring = regeerakkoord met aanvullingen / uitwerkingen van het kabinet**

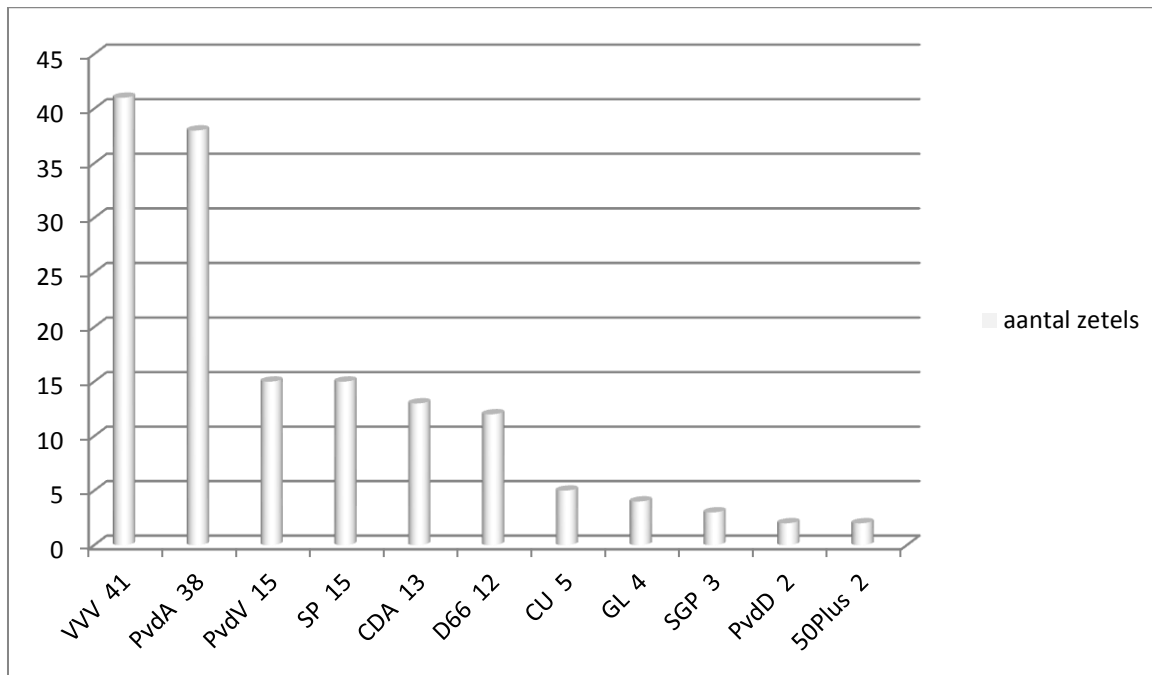
3.4.3 De val van een kabinet

Onenigheid binnen de ministersploeg of onenigheid tussen het kabinet en de meerderheid van de volksvertegenwoordiging kan leiden tot een kabinetscrisis. Het kabinet moet altijd kunnen steunen op een meerderheid in de Tweede Kamer. Dat is de kern van het zogeheten parlementaire stelsel (zie: 3.3)

Als de steun van een meerderheid van de Tweede Kamer wegvalt, dan moet de het kabinet zijn ontslag aanbieden aan het staatshoofd.

Dit leidt tot het uitschrijven van nieuwe verkiezingen voor de Tweede Kamer.

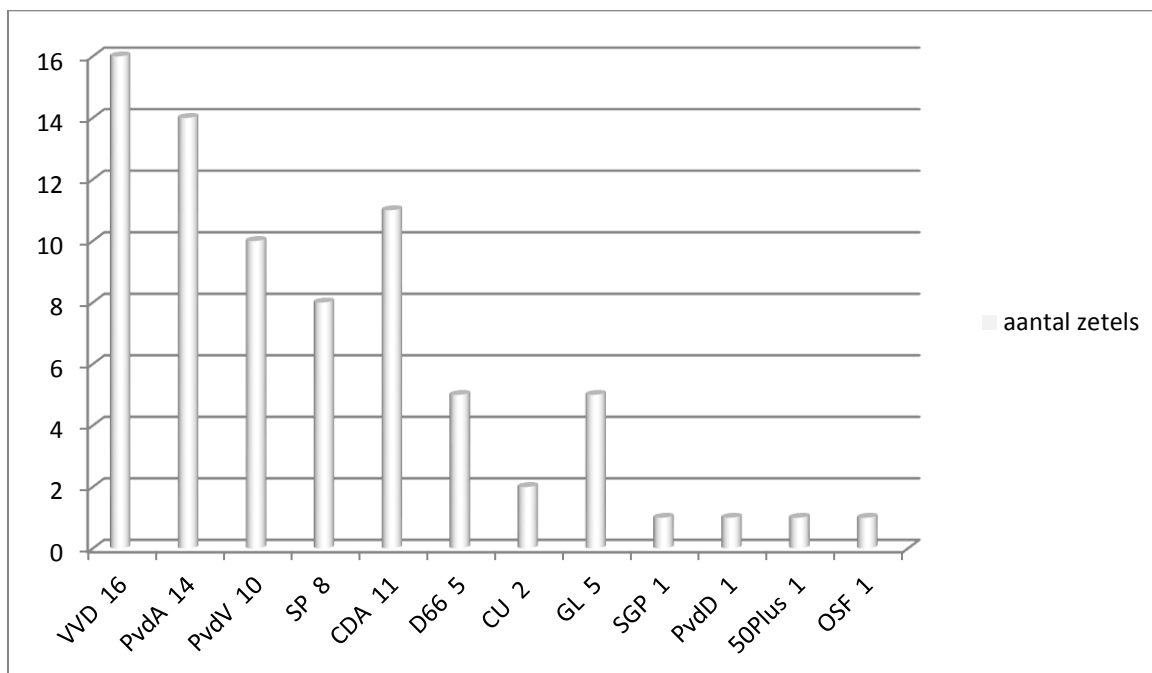
Samenstelling Tweede Kamer sinds verkiezingen van 12 september 2012

[↑ Steun in Tweede Kamer voor de regeringscoalitie van VVD en PvdA = 79 / 150](#)

Winnaars t.o.v. 2010	VVD + 10	PvdA + 9	D66 + 2	SGP + 1	50PLUS + 2
Verliezers t.o.v. 2010	PvdV - 9	CDA - 9	GL - 6		
Onveranderd	SP	CU	PvdD		

Samenstelling Eerste Kamer sinds verkiezingen van 23 mei 2011

[↑ Steun in de Eerste Kamer voor de regeringscoalitie van VVD en PvdA = 30 / 75](#)